

«Η ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ»

Η σειρά με την οποίαν εμφανίζονται οι λέξεις ως συντακτικοί όροι μέσα στην ελληνική πρόταση εξαρτάται από την διάθεση του συγγραφέα ή ρήτορα να δώσει έμφαση σε κάποιο σημείο της πρότασης. Έτσι είναι πολλές οι στιγμές εκείνες, κατά τις οποίες διαταράσσεται η φυσιολογική σειρά των συντακτικών όρων που απαιτεί η λογική της σύνταξης. Αυτό σημαίνει ότι οι λέξεις μεταφέρονται μέσα στην πρόταση, αλλάζουν θέση ανάλογα με το πού πέφτει η σπουδαιότητα του λόγου.

ΠΡΟΤΑΞΗ ΛΕΞΕΩΝ

Υπάρχουν δείγματα γραφής κατά τα οποία οι συγγραφείς προτάσσουν μία λέξη μέσα στην πρόταση μεταφέροντάς την από την φυσική της θέση που κανονικά θα έπρεπε να ήταν, πιο πίσω. Ο μεταφραστής δεν χρειάζεται να τηρήσει αυτήν την δέσμευση, αντιθέτως οφείλει να ερμηνεύσει με βάση την λογική συντακτική σειρά της ν.ε.

- «δυνάμεως γὰρ ἐγὼ οὔτε τινὰ χρόαν ὀρῶ οὔτε σχῆμα οὔτε τι τῶν τοιούτων, Πλ. Πολιτεία, 477c», αντί να πει: «ἐγὼ γὰρ οὔτε τινὰ χρόαν δυνάμεως ὀρῶ οὔτε σχῆμα οὔτε τι τῶν τοιούτων», όπου η λέξη «δυνάμεως» έχει προταχθεί για λόγους εμφαντικούς. Η ν.ε. απόδοση: «*εγώ όμως δεν βλέπω να έχει η δύναμη κάποιο ιδιαίτερο χρώμα ή σχήμα ή κάτι άλλο από τα παρόμοια*»
- «δυνάμεως δ' εἰς ἐκεῖνο μόνον βλέπω, ὁ.π.», αντί αν πει: «εἰς δὲ ἐκεῖνο μόνον δυνάμεως βλέπω» = «*εκείνο μόνο το χαρακτηριστικό της δύναμης εγώ παρατηρώ*»
- «ἀνόσια γὰρ ὁ διωκόμενος ἄν πάθοι, Ἄντ. Τετρ.δ',3», αντί να πει: «ὁ διωκόμενος γὰρ ἄν πάθοι ἀνόσια» = «*ο κατηγορούμενος ενδέχεται να τιμωρηθεί άδίκαια*».
- «τοῦδε τοῦ ἀγῶνος τοῦτ' ἔστι μέγιστον, Ἄνδ. Μυστ. 56», αντί να πει: «τοῦτ' ἔστι μέγιστον τοῦδε τοῦ ἀγῶνος» = «*αυτό εδώ είναι το πιο σημαντικό σ' αυτήν εδώ την δίκη*».
- «ἐνθυμεῖσθε δ', ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅπως μὴ πάντων ἔργον σχετλιώτατον ἐργάσησθε, Λυσίας, Κατὰ Ἄγορ. 93», αντί να πει: «ἐνθυμεῖσθε δ', ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὅπως μὴ ἐργάσησθε ἔργον σχετλιώτατον πάντων» = «*προσέξτε, Αθηναῖοι πολίτες, να μη κάνετε μία πράξη που θα είναι η χειρότερη από όλες*».
- «εἰ γὰρ ἀποψηφιῖσθε Ἄγοράτου τουτουί, οὐ μόνον τοῦτο διαπράττεσθε, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν, οὓς ὁμολογεῖτε ὑμῖν εὔνους εἶναι, τῇ αὐτῇ ψήφῳ ταύτῃ θάνατον καταψηφίζεσθε, ὁ.π.», αντί να πει: «εἰ γὰρ ἀποψηφιῖσθε Ἄγοράτου τουτουί, οὐ μόνον τοῦτο διαπράττεσθε, ἀλλὰ καὶ τῇ αὐτῇ ψήφῳ ταύτῃ θάνατον καταψηφίζεσθε ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν, οὓς ὁμολογεῖτε ὑμῖν εὔνους εἶναι» = «*αν λοιπόν αθωώσετε αυτόν εδώ τον Αγόρατο, δεν κάνετε μόνο αυτό το ατόπημα, αλλά συγχρόνως με την ίδια την ψήφο σας καταδικάζετε σε θάνατο αυτούς τους ανθρώπους, για τους οποίους παραδέχεσθε ότι σας αγαπούν*».
- «ὕμεις δέ, ὅπως διδῶσιν δίκην οἱ ἀδικοῦντες, τούτου γε ἔνεκα καὶ δικασταὶ ἐγένεσθε, Ἄντ. Φαρμακ. 23», αντί να πει: «ὕμεις δέ δικασταὶ ἐγένεσθε τούτου γε ἔνεκα, ὅπως οἱ ἀδικοῦντες δίκην διδῶσιν» = «*εσείς λοιπόν γίνατε δικαστές γι' αυτόν τον λόγο, για να δικάζονται όσοι αδικούν*»

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις συμβαίνει το αντίθετο απ' ό,τι προηγουμένως, δηλ. η λέξη που θέλουν οι συγγραφείς να δεχθεί την έμφαση, μπαίνει επίτηδες στο τέλος της περιόδου, για να κλείνει μ' αυτήν.

- «τρέφεται δέ, ὧ Σώκρατες, ἡ ψυχὴ τίνι; Πλ. Πρωτ. 313c», αντί να πει: «τίνι τρέφεται δέ, ὧ Σώκρατες, ἡ ψυχή;» = «*με τι συντηρεῖται, Σωκράτη, η ψυχή;*»
- «τουτονὶ δεῖ μαθεῖν ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν νόμον τί ποτ' ἐβούλεθ' ὁ θεὸς, Δημ. Κατὰ Ἄριστοκρ. 37», αντί να πει: «δεῖ μαθεῖν ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τί ποτ' ἐβούλεθ' ὁ θεὸς τουτονὶ τὸν νόμον» και φυσικά η μετάφραση πρέπει να γίνει με βάση την φυσιολογική σειρά των λέξεων: «*πρέπει να μάθετε, Αθηναῖοι πολίτες, τι ακριβώς επεδίωκε εκείνος που έφερε προς ψήφιση αυτόν εδώ τον νόμο*»

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΩΝ

Για τον ίδιο λόγο καθυστερεί η εμφάνιση αναφορικών, προκειμένου να δοθεί σ' αυτά η απαιτούμενη έμφαση.

- «τὸν δὲ δὴ...φίλτατον ὅς ἂν ἀποκτείνῃ, τί χρὴ πάσχειν; Πλ. Νόμοι, 873c», αντί να πει: «ὅς ἂν ἀποκτείνῃ τὸν φίλτατον, τί χρὴ πάσχειν;» = «ὁποῖος σκοτῶσει ἓνα αγαπημένο του πρόσωπο, τι πρέπει να υποστεί;»

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ

Αντί να ξεκινά μια δευτερεύουσα πρόταση με ένα σύνδεσμο, ξεκινά με μία λέξη και ο σύνδεσμος ακολουθεί:

«εἰ, ἐάν»

- «μάρτυρες δ' εἰ μὲν πολλοὶ παρεγένοντο, πολλοὺς ἂν παρεσχόμεθα, Ἀντιφ. Τετρ. α'9», = «κι αν είχαν έρθει πολλοί μάρτυρες, τότε πολλούς θα παρουσιάζαμε κι εμείς», αντί για: «εἰ μάρτυρες...»
- «...τείχη καὶ νῆες εἰ γενήσονται τῇ πόλει, Ἄνδ. Εἰρ. 36» = «...αν δημιουργηθούν για την πόλη τείχη και πολεμικά πλοία», αντί για: «εἰ τείχη καὶ νῆες...»

«ὅταν, ἐπειδὴ»

- «δημοσίᾳ γάρ τινα θυσίαν ὅταν ἀρχή τις θύσῃ, Πλ. Νόμοι, 800c» = «κι όταν μία εξουσιαστική ομάδα κάνει μία θυσία σε δημόσιο χώρο...», αντί για: «ὅταν δημοσίᾳ...»
- «καὶ ἡ βουλή ἐπειδὴ ἦν πλήρης, ἀναστάς Καλλίας...λέγει...Ἄνδ. Μυστ. 112» = «και όταν η βουλή ήταν γεμάτη, ο Καλλίας σηκώθηκε...και είπε...», αντί για: «ἐπειδὴ καὶ ἡ βουλή...»

«ὅτι»

- «δίκας τε ὅτι ἐθέλομεν δοῦναι κατὰ τὰς ξυνηθῆκας, Θεοκ. 1,144,2» = «ὅτι θέλουμε να πάμε την υπόθεση σε διατησίᾳ ακολουθώντας την συμφωνία μας», αντί για: «ὅτι δίκας τε...»

Με την ίδια λογική καθυστερεί και η εμφάνιση κι άλλων συνδέσμων, όπως των «ὡς, μή, ὅπως, ἵνα»

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΑΡΘΡΟΥ ΑΠΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟ

Πολλές φορές το ουσιαστικό που συνοδεύει ένα άρθρο καθυστερεί στην εμφάνισή του και βρίσκεται προς το τέλος της πρότασης. Στη ν.ε. όμως απόδοση θα ενωθούν.

- «τὰ μὲν οὖν περὶ γονέας τε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, περὶ πόλιν τε καὶ φίλους καὶ συγγένειαν, ξενικά τε καὶ ἐπιχώρια, διεληλύθαμεν σχεδὸν ὁμιλήματα, Πλ. Νόμοι 730b» = «ὅλα λοιπὸν ὅσα ἀφοροῦν τοὺς γονεῖς ἀλλὰ καὶ το ἴδιο το άτομο ὅπως καὶ τὰ δικά του ζητήματα, ὅπως ἐπίσης καὶ ὅσα ἀφοροῦν τὴν πόλη καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἀναφέρονται σε ζητήματα ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅλα αὐτὰ περίπου τὰ θέματα τὰ ἔχουμε ἐξετάσει», όπου το άρθρο «τά» συνδέεται με την τελευταία λέξη «ὁμιλήματα».
- «πάντες ὑμεῖς ἔγνωτε τήν τε τῶν τότε ταῦτα πεισάντων κακίαν, Δημ. Εἰρ. 5» = «ὄλοι εσεῖς γνωρίζετε καλά τον κακό χαρακτήρα ὅλων ἐκείνων οἱ οἱοῖοι σας ἐπεισαν τότε για ἐκείνα τὰ θέματα», όπου το «τήν» βρίσκεται μακριά από την «κακίαν».

ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΝΙΑΙΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ

Υπάρχουν φράσεις που αποτελούν ένα ενιαίο ονοματικό ή ρηματικό σύνολο, το οποίο όμως για λόγους έμφασης διαχωρίζεται. Ομοίως στην ν.ε. ενώνονται.

- «ὥστε ὑπὸ τινων ὁμιλιῶν ἐπὶ τὸ ἄδικον τραπόμεναι [ψυχαί] λήθην ὧν τότε εἶδον ἱερῶν ἔχειν, Πλ. Φαῖδρ. 250a» = «...ὥστε οἱ ψυχές ἐπειδὴ οδηγούνται σε ἀδίκες πράξεις ἐξ αἰτίας κάποιων κακῶν συναναστροφῶν, να ξεχάσουν ὅλα ἐκείνα τὰ ἱερά πράγματα που εἶδαν τότε», αντί να πει «ὥστε λήθην ἔχειν...»
- «σχόντες ἐτέρων πραγμάτων αἰτίας, Ἄντ. Ἡρ. 67» = «...με το να κατηγοροῦν ἄλλα φαινόμενα», αντί να πει: «σχόντες αἰτίας ἐτέρων πραγμάτων»

- «εἰ μὲν δώσει τῶν ἐπιτηδευμάτων Τίμαρχος δίκην, Αἰσχ. Κατὰ Τιμ. 192» = «*αν λοιπόν ο Τίμαρχος δικαστεί για τις πράξεις του αυτές*», αντί να πει: «εἰ μὲν Τίμαρχος δώσει δίκην...»
- «οἶμαι μὲν οὖν ἔγωγε οὔτε δίκαια τούτους οὔθ' ὅσια δρᾶν ἐγκαλοῦντας ἐμοί, Ἄντ. Τετρ. 3,β,2» = «*Νομίζω ότι αυτοί εδώ δεν κάνουν ούτε δίκαιες ούτε όσιες πράξεις με το να κατηγορούν εμένα*», αντί να πει: «οἶμαι μὲν οὖν ἔγωγε τούτους δρᾶν οὔτε δίκαια οὔθ' ὅσια ἐγκαλοῦντας ἐμοί»

ΔΙΑΠΛΟΚΗ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρείται διαταραχή στην σωστή σειρά σε περισσότερες από δυο λέξεις:

- «τοῦτο καὶ ἐπαιτιῶμαι, μηδεμίαν ἀξίαν εἶναι τῶν νῦν κατάστασιν πόλεως φιλοσόφου φύσεως, Πλ. Πολιτεία, 497b» = «*αυτό εδώ το γεγονός τώρα καταγγέλλω, δηλ. ότι κανένα πολιτικό σύστημα πόλεως δεν είναι κατάξιο για ένα φιλόσοφο*», όπου η διαταραχή των λέξεων είναι υπερβολική: «...μηδεμίαν κατάστασιν πόλεως εἶναι ἀξίαν φύσεως φιλοσόφου».
- «ἀρχὴ γὰρ λέγεται μὲν ἥμισυ παντὸς ἐν ταῖς παροιμίαις ἔργου, Πλ. Νόμοι, 753e» = «*η έναρξη ενός έργου αναφέρεται στις παροιμιακές εκφράσεις ότι είναι μισό όλου του έργου*», αντί να πει: «ἀρχὴ γὰρ λέγεται ἐν ταῖς παροιμίαις ἥμισυ παντὸς ἔργου»
- «οὐκοῦν ὅτι μὲν σώματα καὶ ψυχὰς τὴν γε ὀρθὴν πάντως δεῖ τροφήν φαίνεσθαι δυναμένην ὡς κάλλιστα καὶ ἄριστα ἐργάζεσθαι, τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἴρηται που, Πλ. Νόμοι, 788c» = «*οὐκοῦν ὅτι μὲν δεῖ σώματα καὶ ψυχὰς φαίνεσθαι ἐργάζεσθαι τὴν γε ὀρθὴν*, Πλ. Νόμοι, 788c» = «*η σωστή ανατροφή πρέπει να φαίνεται ότι μπορεί να ανατρέφει όσο καλύτερα και όσο άφρογα γίνεται τόσο τα σώματα, όσο και τις ψυχές*», με μια πρωτοφανή διαταραχή στην σωστή σειρά των λέξεων: «ὅτι οὐκοῦν τὴν γε ὀρθὴν τροφήν δεῖ φαίνεσθαι δυναμένην ἐξεργάζεσθαι ὡς κάλλιστα καὶ ἄριστα σώματα καὶ ψυχὰς, τοῦτο μὲν ὀρθῶς εἴρηται που».

☛ ΣΗΜ.: *όλα τα παραδείγματα προέρχονται από το βιβλίο του J.D. DENNISTON: "GREEK PROSE STYLE", O.U.P 1952¹, GREENWOOD PRESS 1979², pp.41-59*